

Onder de loep...

14 De namen van mineralen - deel 1

Paul Tambuyser

Net zoals in de overige natuurwetenschappen, krijgen de bestudeerde objecten meestal een naam; dus ook mineralen. Dat is in de wetenschap een vereiste. Biologen zullen het in hun gesprekken en publicaties niet zomaar over 'een vogel' hebben, maar specificeren bijvoorbeeld dat 'de pimpelmees de laatste tijd problemen heeft met een dodelijke ziekte'. Je weet dan meteen over welke vogel het gaat. Bij mineralogen is dat niet anders en alle mineralen hebben hun eigen unieke naam. Wanneer een mineraloog een nieuw mineraal beschrijft, heeft die het voorrecht om voor dat nieuwe mineraal een naam te bedenken. Men heeft voor die naamgeving wat regeltjes bedacht, maar daar gaan we hier nu niet dieper op in. Wel moet de nieuwe naam niet te veel lijken op een bestaande naam en moet hij gemakkelijk uit te spreken zijn. Alhoewel deze criteria niet altijd even strikt gevolgd schijnen te worden. Ik ga jullie met de tongbrekers onder de mineraalnamen niet lastigvallen, maar wil liever even kijken waar de namen van mineralen zoal vandaan komen.

De namen van mineralen zijn meestal afgeleid van persoonsnamen (mineralogen, bekende personen), vindplaatsen, chemische samenstelling, eigenschappen van het mineraal enz. Hier volgen enkele voorbeelden.

Mineralogen

- **wollastoniet**, genoemd naar W.H. Wollaston (1766-1828), een Engelse chemicus en mineraloog
- **bournoniet**, naar de Franse kristallograaf en mineraloog, graaf Jacques Louis de Bournon (1751-1825)
- **ernstburkeiet**, naar Ernst Burke die als in Vlaanderen geboren mineraloog verbonden was aan de Vrije Universiteit Amsterdam en erelid van de MKA
- **vantasseliet**, genoemd naar René Van Tassel (1916-2013), een Belgische mineraloog die tot zijn overlijden lid en zeer enthousiaste sympathisant was (én erelid) van onze vereniging
- **blatoniet**, genoemd naar Norbert Blaton (°1945), kristallograaf aan de KULeuven. Merk op dat in dit geval de naam NIET afgeleid is van de beroemde fosfaten-vindplaats in het dorpje Blaton in Henegouwen!

Links: rozetten van vantasseliet-XX van Bihain, Luxemburg, België. Verzameling en foto © Ko Jansen. Beeldbreedte ongeveer 9 mm.

*Boven: René Van Tassel.
Foto © Rik Dillen.*

'Onder de loep' verschijnt regelmatig in Geonieuws, en is vooral bedoeld voor jonge en minder jonge newbies. De beste manier om veel bij te leren is lid worden van de MKA: www.minerant.org/MKA/lidworden.html

*Koning Willem I der Nederlanden met 'zijn' mineraal: willemiet.
Specimen van de typevindplaats, Kelmis, Liège, België.
Beeldbreedte ongeveer 5 mm. Verzameling en foto © Rik Dillen.*

Bekende personen

- **mozartiet**, naar Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) en dat kwam omdat het mineraal in 1991 (de 200ste verjaardag van het overlijden van deze componist) ontdekt werd
- **linnaeiet**, naar de beroemde Zweedse botanicus Carolus Linnaeus (1707-1778)
- **armalcoliet**, voor het eerst op de maan gevonden tijdens de Apollo 11 missie in 1969 en genoemd naar de astronauten Armstrong, Aldrin en Collins
- **willemiet**, naar Willem I (1772-1843) koning der Nederlanden

Vindplaatsen

- **ardenniet-(As)** en **ardenniet-(V)**, naar de Ardennen waar Ardenniet-(As) in Salmchâteau in 1872 voor het eerst gevonden werd
- **getchelliet**, werd voor het eerst gevonden in de Getchell mijn in Nevada
- **lengenbachiet**, werd voor het eerst gevonden in de Lengenbach-groeve, Binntal, Wallis, Zwitserland
- **vesuvianiet**, voor het eerst gevonden in vulkanische gesteenten die door de Vesuvius uitgeworpen werden

Chemische samenstelling

- **vanadiniet**, omdat het mineraal vanadium bevat
- **thorianiet**, het mineraal is een thoriumoxide
- **titaniet**, een titaanoxide

Eigenschappen van het mineraal

- **bariet**, komt van het Griekse 'barys' wat 'zwaar' betekent, vanwege de hoge dichtheid van bariet.
- **leuciet**, van het Griekse 'leucos', in allusie op zijn witte kleur.

En zelfs tijdschriften en verenigingen

- **minrecordiet**, naar het Amerikaanse tijdschrift 'The Mineralogical Record'
- **afmiet**, naar de Franse vereniging AFM - 'Association française de microminéralogie'

En om het lijstje met voorbeelden af te sluiten nog een hele gekke: **rruffiet** werd genoemd naar de RRUFF-databank, een interessante mineralendatabank met vooral gegevens over Raman- en infraroodspectra van vele mineralen, maar ook veel links naar - zelfs antieke - publicaties waarvan je er vele gratis kunt downloaden.

'Onder de loep' verschijnt regelmatig in Geonieuws, en is vooral bedoeld voor jonge en minder jonge newbies. De beste manier om veel bij te leren is lid worden van de MKA: www.minerant.org/MKA/lidworden.html

De naam 'rruff' werd gekozen voor de databank (en uiteindelijk dus ook voor het mineraal rruffiet) door Michael Scott, een van de bezielers en sponsors van het project. Hij bedacht 'RRUFF' omdat... zijn kat zo heette; die maakte geregeld een geluid dat klonk als rrrrruuuufffff. Anderen hebben er ondertussen iets minder ludieks van gemaakt, namelijk 'Raman Research used for fun'. Zo zie je maar dat - gelukkig - wetenschappers niet noodzakelijk droogstoppels hoeven te zijn.

Er zijn natuurlijk veel meer voorbeelden en het loont de moeite om in mineralenboeken na te kijken waar de naam van een bepaald mineraal vandaan komt. In een latere bijdrage zullen we op de naamgeving van mineralen zeker nog uitgebreid terugkomen, want daar zit genoeg stof in om er een heel boek over te schrijven.

Valt het overigens op dat de meeste mineraalnamen eindigen op 'iet' of 'liet'? Het achtervoegsel 'liet' is afkomstig van het Griekse woord lithos wat steen betekent. 'Iet' daarentegen komt van het Griekse achtervoegsel 'ites' wat op een relatie duidt in de zin van 'vergelijkbaar met' of 'lijkt op'. Zo komt de naam hematiet van het Grieks 'haema', wat bloed betekent en het achtervoegsel 'ites' omdat men vond dat sommige exemplaren van dit mineraal op gestold bloed leken.

Een aantal namen van reeds sinds de oudheid bekende mineralen wijken van deze regel af en eindigen dus niet op "iet". Voorbeelden zijn o.a. beryl, korund, spinel, zirkoon. Het valt overigens op dat het meestal om de namen van edelsteenmineralen gaat; die waren toen al bekend vanwege hun schoonheid en van belang vanwege de magische en medicinale krachten die eraan toegeschreven werden. De oorsprong van de naam van deze mineralen valt meestal niet meer te achterhalen. Kwarts is ook zo'n mineraal dat al sinds de oudheid bekend is (destijds onder de naam bergkristal) maar waarvan de herkomst van de huidige naam niet zeker is.

Tegenwoordig moeten alle mineraalnamen geverifieerd en goedgekeurd worden door de internationale mineralogische vereniging (IMA - International Mineralogical Association), die daarvoor een specifieke commissie heeft, namelijk de 'Commission on New Minerals, Nomenclature and Classification' (CNMNC). Ons mede- en erelid Ernst Burke is overigens gedurende bijna zes jaar voorzitter geweest van die commissie, en tegenwoordig is de Belgische professor Frédéric Hatert vice-chairman.

Heel veel informatie over mineralen en mineraalnamen die op een of andere manier met België te maken hebben, vind je in het boek 'Minerals with Belgian Roots' van Eddy Van Der Meersche et al. (2010), dat ook in onze MKA-bibliotheek aanwezig is.

Bariet-XX (rechts) met kwarts-XX (links) van Sidmouth, Devon, Engeland, UK. Beeldbreedte 8 mm. Vondst Tom Costes, verzameling en foto © Axel Emmermann.

De naam bariet is dus afgeleid van het Griekse 'barys', zwaar, net zoals 'bariton' (bas-stem, of zware stem).

